

Valláslélektani életrajzkutatás.

A valláslélektan, a lélektani és a theologiai tudománynak ez a legújabb és kétségtelenül igen fontos ága, jól szervezett munkával akarja kikutatni azt az óriási területet, mely neki jutott: az emberi lelket, a benne szunnyadó, vagy öntudatra kelt s kifejezésre jutott vallásos érzéseket. Ez a „legnépszerűbb és legdivatosabb vallástudományi szak“ ma még az adatgyűjtésnél tart s ha nem akar a dogmatizálás és a theoretizálás eredendő bűnébe esni, akkor még sokáig kell a tényeket gyűjtenie, megfigyeléseket tennie és kutatnia, míg elegendő anyag áll rendelkezésére, amelyből bizonyos törvényszerűségeket, tudományos teoriákat levezethet. A pontos, megbízható s széleskörű adatgyűjtés a munkának a megosztását teszi szükségessé. Emellett szükség van a munka tervszerű beosztására és irányítására, hogy ne chaotikus adathalmaz, hanem feldolgozásra, továbbépítésre alkalmas gyűjtemények álljanak a továbbkutatók rendelkezésére.

A munka megosztása és tervszerű irányítása céljára alakult 1910-ben nagyjából a „Zeitschrift für Religionspsychologie“ körül csoportosuló tudósokból a „Religionspsychologische Arbeitsgemeinschaft,“ melynek élén *Niebergall* heidelbergi tanár, a valláslélektani kutatás egyik mestere állt s melynek lelke *Stählin* W. dr., egloffsteini lelkes volt.¹⁾ Ez a közös munkára való szervezkedés lehetővé teszi nagyobb, egy ember által soha el nem végezhető kutatások tervszerű keresztülvitelét. Ilyen munka a valláslélektani szempontból fontos és érdekes életrajzok feldolgozása. Ez a munka oly nagyjelentőségű, hogy annak alapelveivel, módszerével nekünk is érdemes megismerkednünk. Talán akad nálunk is valaki, aki kedvet kap a kérdőív kapcsán egy pár hozzánk közel álló vallásos egyéniség vallásos fejlődésének a tanulmányozására és megírására.

¹⁾ A Relpsych. „Arbeitsgemeinschaft“ most áll újjászervezés alatt s azon az úton van, hogy „Gesellschaft für religionspsychologische Forschung“ legyen belőle, mely mivel a „Zeitschrift für Relpsych.“ megszűnt, az „Archiv für Religionspsychologie“-val áll majd szoros összefüggésben.

Az életrajzkutatásra vonatkozó felhívást, mely az „*Archiv für Religionspsychologie*“ első kötetében (206–210 lap. Tübingen, J. C. B. Mohr. 1914.) jelent meg s amely Schlüter J. rektortól származik a következőkben közöljük:

A valláslélektani életrajzkutatás alapelvei.

A cél. A valláslélektani életrajzkutatásnak az a célja, hogy lehetőleg minél több önálló egyén vallásos fejlődését tanulmányozza, és egységes szempontok és módszer figyelembevételével leírja. Ettől a munkától azt reméljük, hogy nemcsak sok egyéniség vallásos életébe való érdekes és értékes bepillantást fog nyújtani, hanem azt is, hogy segítségével a vallásos fejlődés módjának és irányának a felismerésére is bizonyára több általános érvényű megfigyelést tehetünk s annak törvényszerűségére is fény derül.

A források. 1. Ahol csak lehet, ott a szóban forgó egyén saját feljegyzéseit használjuk fel a munkánál. (Önéletrajzok, levelek, naplók, stb.).

2. A szóban forgó egyénről szóló irodalom csak másodszorban jöhet tekintetbe. Felhasználhatók a kortársak nyilatkozatai, az életrajzok, az illető vallásáról szóló tanulmányok stb.

A feldolgozás módja. A munkatárs először a kérdőívre való tekintet nélkül áttanulmányozza az általa vállalt egyénnek az életrajzát. Áttekintést szerez egész életéről és vallásos fejlődéséről. Ha ezt kidolgozta, előveszi a kérdőívet s anélkül, hogy annak minden egyes pontjához szolgálai módon ragaszkodnék, lehetőleg annak a kapcsán vázolja a vallásos fejlődés egyes formáit és fokozatait. Az olyan kérdéseket, melyekre választ nem lehet adni, vagy amelyeknek nincs jelentőségük a szóban forgó egyén vallásos fejlődése szempontjából: figyelmen kívül kell hagyni. Olyan fontos tényeket viszont, melyek a kérdőívben felsorolva nincsenek, külön meg kell említeni. Ahol csak lehet s amennyiben ennek szerepe van, figyelemmel kell lenni a vallásos élet általános lelki, vagy egyéb feltételeire. (Kor, helyzet, foglalkozás, műveltség, társas érintkezés, vérmezséklet, stb.).

A kérdőív egyes pontjaira adott feleleteket pontos és pontosan idézett idézetekkel kell megerősíteni. A sejtéseket és következtetéseket meg kell jelölni, különösen fontos idézeteket szövszerint kell közölni. Végül nem kell szem elől téveszteni, hogy ez a munka nem végleges és kimerítő fejlődéstörténetet akar nyújtani, hanem megelégszik a valláslélektanilag fontos mozzanatok kiemelésével. Ezért a munkának nem kell tulságosan terjedelmesnek lennie.

A kész munkában legyen:

1. egy egész rövid, csak a főbb tények felsorolására szorítkozó életrajz,
2. a felhasznált irodalom felsorolása, még pedig a fentebb 1. és 2. alatt megjelölt egymásutánban,
3. a kérdőív egyes kérdéseire kimerítő felelet.

Kérdőív.

A) *Gyermekkor.*

1. Milyen környezetben nő fel a gyermek?
 - a) milyen a természetes, b) a vallásos környezete?
2. Milyen hatása van a gyermek vallásos fejlődésére a nevelésnek?
3. Mikor és minő formában jelentkeztek először a gyermeknek vallásos élményei és képzetei.
 - a) Milyen személytől vagy eseménytől származtak?
 - b) Milyen természetűek voltak ezek a benyomások?
 - c) Volt-e maradandó jelentőségük érzelmi vagy értelmi világára?
4. Milyen hajlandóságok, kedvtelések etc. fejlődnek a gyermekben, melyek vallásos fejlődésére hatással vannak?
5. Milyen élményekkel kapcsolatban lépnek fel a gyermek fejlődése folyamán vallásos benyomások, milyenek ezek s milyen a jelentőségük?
6. Vannak-e a gyermeknek ebben a korban kétségei s mi okozza őket?
7. Milyen hibák ellen küzd a gyermek s milyen szerepet játszanak ebben a küzdelemben a vallásos képzetek?
8. Milyen a gyermek imaélete és minő tapasztalatokra tesz ezzel szert?
9. Mikor és minő formában ismerkedik meg a gyermek Jézussal?
10. Milyen hatással van a hitoktatás?
11. Részt vesz-e a gyermek az egyházi szokásokban? Miért? Szívesen, vagy kényszerűségből? Milyen benyomásai vannak róla?
12. Ismeri-e a gyermek a családi vallásosságot? Őszintén vesz-e részt a házi ábítatosságokon? Milyen hatással van ez vallásos fejlődésére?
13. Milyen benyomást tesz rá a konfirmáció?
14. Egyéb fontos mozzanatok ebből a korból.

B) *Átmeneti kor.*

1. Minő ebben az időszakban általában a vallásos élete? (Ima, bűn, templom, vallásos olvasmány, emberekkel való érintkezés stb.).
2. Milyen új tényezők hatnak a vallásos fejlődésre?

3. Vannak-e kétségei és kísértései?
 - a) Mikor?
 - b) Honnan származnak? (Személy, esemény, könyv stb.)
 - c) Milyen jellegűek ezek?
 - d) Nyomasztólag vagy könnyítőleg hatnak-e a lelki életre?
 - e) Leszámolt-e velők? Hogyan? Miért nem?
4. Minő befolyása van a nemi életnek a vallásos fejlődésre?
5. Egyenes vonalban haladó-e a vallásos fejlődés vagy állanak elő benne tényleges krízisek és rázkódtatások?
 - a) Mi okozza ezeket?
 - b) Milyen külső és belső állapot előzi meg őket?
 - c) Milyen a lefolyásuk?
 - d) Milyen képzeteket ad fel az egyén, milyenek szorultak háttérbe, melyek kezdenek jelentőségre vergődni?
6. Egyéb közlendők.

C) Az érettség kora.

1. Melyik az az általános cél (vallás, felekezet, külön társaság, világnézet stb.) melyre az egyén vallásos fejlődése folyamán érett korában jutott?
2. Átesik-e ebben a korban fontos kríziseken? Mely korban lépnek ezek fel s hogyan végződnek?
3. Milyen az érett férfiú vallása?
 - a) Minő állást foglal el a hivatalos egyházi tanok tekintetében?
 - b) Minő jelentősége van vallásos élete számára az egyháznak, egyházi intézményeknek és a papságnak? Mi vonzza, mi idegeníti el?
 - c) Minő a jelentősége a vallási irodalomnak? (Biblia, énekeskönyv, káté, vallásos regények, stb.)
 - d) Mely egyéniségek kimondott vezérei?
 - e) Mi a jelentősége Jézus személyének?
 - f) Minő a művészet, természettudomány stb. hatása?
 - g) Minő a jelentősége az élet változásainak?
 - h) Minő a jelentősége a nyilvános életnek és a foglalkozásnak?
 - i) Milyen az imaélet? Kötött, vagy szabad? Rendes vagy különös alkalmakra szorítókozó? Milyen a lelki és a külső hatás?
 - k) Vannak-e misztikus élményei is milyen befolyásuk ezek?
 - l) Milyen befolyással van a vallás az erkölcsi életre?
 - m) Minő élettapasztalatai vannak a bűnről, önvádról, kegyelemről?

n) Hogyan nyilvánul meg a vallásosság a halállal szemben és a halál órájában?

4. Egyéb közlemények.

5. Melyek azok a főbb pontok, melyek a szóban forgó egyén vallásosságára nézve a legjellemzőbbek.

*

Ehhez a kérdőívhez egy névsor is van csatolva, melyben fel vannak sorolva mindazok, kiknek életrajza valláslélektani szempontból tanulságosnak ígérkezik. Mi itt csak azokat jegyezzük fel, akik életrajzának a kidolgozására még *nem jelentkezett* vállalkozó:

Alacoque	Goethe	Paulsen
Alline Henry	Gött Emil	Peabody
Amiel	Hase K.	Pestalozzi
Bach J. S.	Hamilton	Perthes Carol.
Beyschlag	Harless	Perthes Friedrich
Blumhardt	Hauptmann G.	Roon
Boos M.	Hebbel	Rosegger
Bourignon	Helene von Orleans	Rousseau
Bülow Gabriel v.	Herder	Schäffle
Bunyan	Heyse P.	Schönaich-Carolath
Calvin	Hoensbroech	Schubert G. H. v.
Carlyle	Huntington	Schurz
Carmen Sylva	Irving	Semler
Coleridge	Jefferies	Sieveking Am.
Daudet	Keller Helén	Silesius A.
Dickens	Kingsley	Stilling
Dietrich Amalie	Liliencton D.	Stöcker
Dörpfeld	Lincoln	Strauss D. Fr.
Drummond H.	Livingstone	Strindberg
Eckehart	Longfellow	Suso
Egidy M. v.	Luthardt A.	Tennyson
Eliot George	Luther	Tersteegen
Ellis William	Malvida v. Meysen-	Therese Al.
Emmerich A. K.	burg	Thoreau
Fliedner	Molinos	Trine
Fontane	Moltke	Wagner R.
Franklin Benjamin	Monod	Washington
Friedrich der Grosse	Mörrike	Watson
Franz v. Assisi	Musset	Wesley
Frommel Emil	Nathusius	Whitefield
Garfield	Oberlin	Wilhem I.
Gifford	Pascal	Zwingli

A regényes életrajzok illetve autobiografikus regények közül a következők feldolgozása van eddig tervbe véve:

Carlyle : Sartor Resartus.
 De Wette: Weihe des Zweiflers.
 Goethe: Bekenntnisse einer schönen Seele.
 Kabisch: Gottes Heimkehr.
 Krüger H. A.: Gottfried Kämpfer (ezeknek már van fel-
 dolgozójuk!)
 Ernst O.: Armus Semper.
 Freussen: Jörn Uhl.
 Freussen: Klaus H. Baas.
 Hauptmann G.: Der Narr in Christo.
 Keller G.: Der grüne Heinrich (ezeknek még nincs.)

*

Mi természetesen más életrajzok átkutatását és vallás-
 lélektani feldolgozását vállalhatnók. A magyar vallásosság
 egyes típusainak, kimagasló költőinknek, gondolkodóinknak
 és egyéb nagyjainknak a vallásos fejlődését és világnézetét
 tehetnők tanulmány tárgyává.

Ime egy pár hamarosan összeszedett név:

Arany János	Kossuth Lajos	Petőfi Sándor
Balassi Bálint	Kovács Albert	Reviczky Gyula
Bethlen Gábor	Komjáthy	Révész Imre
Bocskai István	Kölcsey Ferenc	Rákóczy Ferenc
Böhm Károly	Kolonics György	Szabolcska Mihály
Budai Ézsaiás	Madách Imre	Székács József
Apáczai Cseri János	Meliusz Juhász P.	Tököly Imre
Dávid Ferenc	Péchy Tamás	Thurzó Gy. és Sz.
Deák Ferenc	Pázmány Péter	Vajda Péter
II. József	Petrőczy Kata	Vajda János

Szimonidesz Lajos.